

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Горянського Сергія Вікторовича

на тему «Філософські аспекти розвитку ІТ-освіти в Україні»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 Гуманітарні науки

за спеціальністю 033 Філософія

Сучасна філософська рефлексія дедалі глибше усвідомлює, що тотальна технологізація нашого буття вимагає не просто адаптації, а радикального переосмислення самих засад людського існування. У цьому контексті ІТ-освіта перестає бути суто інструментальною сферою підготовки вузькопрофільних фахівців і набуває статусу ключового простору, де конструюється майбутній «життєсвіт» цифрової епохи. Подолання спрощеного технологічного детермінізму стає нагальним завданням, адже за кожним алгоритмом і програмним кодом стоїть не лише математична логіка, а й певна аксіологічна матриця. Тому дослідження філософських та етичних вимірів розвитку ІТ-освіти постає не як вузькоспеціалізована проблема, а як фундаментальне питання про те, чи збережемо ми гуманістичну сутність комунікативної раціональності у світі інтелектуальних машин.

Особлива значущість дисертаційного дослідження Сергія Вікторовича Горянського розкривається крізь призму сучасних українських екзистенційних реалій. У часи безпрецедентних випробувань та повномасштабної війни вітчизняний ІТ-сектор продемонстрував неабияку стійкість, ставши не лише економічним драйвером, а й потужним інструментом національного спротиву та цифрової безпеки. Водночас стрімка цифровізація суспільства актуалізує ризики відчуження, втрати емпатії та технократичної редукції людини. Філософське осмислення вітчизняної ІТ-освіти допомагає зрозуміти, як саме технологічні компетентності мають поєднуватися з глибокою громадянською

відповідальністю, формуючи фахівця, здатного етично мислити та співчувати, а не лише генерувати код.

Дисертація Сергія Вікторовича є цілісним і концептуально зрілим науковим пошуком, у якому автор сміливо долає утилітарне ставлення до цифрових технологій. Наукова новизна роботи полягає у послідовному застосуванні феноменологічної та екзистенційної оптики до сфери ІТ-освіти. Дослідник переконливо доводить, що навчання інформаційних технологій – це не просто трансляція технічних навичок, а складний процес духовного становлення особистості в умовах гіперзв'язаної реальності. Автор не обмежується констатацією освітніх трендів, а прагне віднайти той крихкий баланс, за якого технологічна ефективність не руйнує, а підсилює людський потенціал. Такий підхід робить роботу по-справжньому значущою для розвитку сучасної філософії освіти.

Методологічний інструментарій дослідження відзначається продуманістю та відповідністю високим академічним стандартам. Здобувач гармонійно поєднує системний підхід із глибоким екзистенційно-феноменологічним розумінням людського досвіду. Він спирається на ґрунтовну джерельну базу, звертаючись до праць класиків філософії техніки, етики та комунікативної дії. Варто відзначити вдалу спробу дисертанта розглядати освітні процеси в ІТ-сфері крізь призму діалогізму, де технологія постає не як самоціль, а як простір опосередкованої зустрічі з Іншим. Дослідник демонструє високу культуру мислення, послідовно відстоюючи ідею антропоцентричності будь-якої освітньої моделі.

Структура роботи є логічною, прозорою та повністю підпорядкованою логіці розгортання авторського задуму. Дисертація містить вступ, три змістовні розділи, висновки та розлогий список використаних джерел (понад 200 найменувань). У вступі автор чітко окреслює проблемне поле, визначає мету і завдання дослідження, а також артикулює його наукову новизну. Такий обсяг і архітектоніка тексту дозволяють простежити еволюцію аргументів здобувача від теоретико-методологічного підґрунтя до праксеологічних рекомендацій щодо

розвитку ІТ-освіти в Україні, що відповідає всім формальним вимогам до праць такого рівня.

Перший розділ дисертації («Теоретико-методологічні проблеми розвитку ІТ-освіти») слугує міцним концептуальним фундаментом роботи. Здобувач докладно аналізує еволюцію поняття ІТ-освіти та її місце в сучасному науковому дискурсі. Він справедливо наголошує на тому, що перехід до «смайт-суспільства» вимагає радикального оновлення філософії освіти як такої. Особливу увагу приділено онтологічним засадам людської присутності у віртуалізованому світі. Автор простежує, як змінюється природа знання і пізнання, коли машина стає не просто інструментом, а активним когнітивним агентом, і як у цих умовах має трансформуватися освітній простір.

На с. 57. Дисертант пише, що «Питання про те, чи можуть філософи взагалі займатися проблематикою ІТ-освіти, звучить цілком виправдано, якщо зважати на існування таких спеціалізованих дисциплін, як інформатика, педагогіка та інші науки, безпосередньо пов'язані з освітою і технологіями. Може здатися, що філософія тут зайва. Проте філософія має унікальне місце в цьому дискурсі завдяки здатності до глибокого аналізу фундаментальних засад, принципів і цінностей, на яких ґрунтуються всі інші дисципліни. Саме філософія ставить незручні питання, яких іншим наукам часто бракує. Вона може доповнити інформатику, педагогіку та інші науки кількома ключовими способами». Коментуючи саме ці міркування автора, варто відзначити його вкрай влучну спробу подолати вузький інструменталізм та технократичний редукціонізм. Дисертант цілком виправдано наголошує, що філософія не є якоюсь «зайвою» прибудовою до інформатики чи педагогіки, а виступає тим критичним нервом, який здатен оголити аксіологічні підвалини цифрового світу. Втім, розвиваючи цю глибоку тезу, варто було б ще більше загострити екзистенційні ставки: філософія в ІТ-сфері покликана не просто обережно «доповнювати» точні науки чи ставити їм «незручні питання». Її головна місія – бути фундаментальним запобіжником від розлюднення; повертати технологію з простору сліпої алгоритмічної ефективності у вимір людського «життєсвіту» та етичної

відповідальності. Саме філософська оптика дозволяє нам побачити за холодними рядками програмного коду долю конкретної особистості та Іншого, зберігаючи тим самим гуманістичне ядро нашої цивілізації в умовах тотальної цифровізації освіти.

Безсумнівною перевагою цього розділу є глибокий аналіз проблеми «людина-машина» (технологічної медіації), де дослідник уникає полярних оцінок технооптимізму та луддизму. Він розглядає технологію як частину нашого життєсвіту, що активно формує нові способи мислення. Це дозволяє глибше зрозуміти екзистенційні виміри перебування здобувача освіти у техногенному середовищі. Автор переконливо аргументує необхідність переходу від лінійної передачі інформації до формування у майбутніх програмістів здатності до системної, критичної та етичної рефлексії.

У другому розділі фокус уваги цілком закономірно зміщується на аксіологічну та етичну проблематику підготовки ІТ-фахівців. Сергій Вікторович детально розглядає цінності, що домінують у сучасній цифровій індустрії, та проблеми, з якими стикається українська освіта в процесі їх інтеграції. Він аналізує феномен так званої «етики алгоритмів» та моральної відповідальності розробника (design ethics). Особливий інтерес становить філософське осмислення проблеми відчуження результатів праці програміста, коли створений продукт починає жити власним життям і непрогнозовано впливати на соціум. Цей розділ є центральним для розуміння необхідності гуманітаризації ІТ-навчання.

Важливим здобутком другого розділу є обґрунтування того, що професійна етика ІТ-фахівця не може зводитися до набору корпоративних правил чи сухих інструкцій. Автор слушно зауважує, що алгоритмізація життєдіяльності вимагає від розробника глибокої ціннісної чутливості та усвідомлення наслідків своїх дій для Іншого. Він пропонує цікаві міркування щодо необхідності включення гуманітарних дисциплін до технічних навчальних планів як запоруки збереження духовної цілісності особистості. Це робить дослідження не лише філософськи вивіреним, а й глибоко гуманістичним за своєю суттю. Так, на с. 116, зокрема,

автор пише, що: «Латур фактично підриває антропоцентричну ілюзію, за якою лише людина є суб'єктом, а всі інші елементи - пасивне тло. У світі, де освітній контент циркулює через платформи, що самі пропонують курси, адаптують складність матеріалу, відстежують прогрес і «радять» наступні кроки, межа між людським і нелюдським справді розмивається. Нові форми знання і культури - це вже не суто продукт людського розуму, а результат взаємодії людини з технологічними системами». Коментуючи цю вкрай цікаву рефлексію дисертанта, варто відзначити його сміливість та аналітичну точність у залученні акторно-мережевої теорії Бруно Латура до осмислення сучасних освітніх процесів. Здобувач надзвичайно влучно фіксує феномен «алгоритмічної агентивності», за якого штучний інтелект та освітні платформи перестають бути пасивним інструментом і перетворюються на активних співтворців когнітивного досвіду. Проте, з позицій екзистенційно-феноменологічного підходу, така радикальна децентрація суб'єкта і розмиття меж між «людським» та «нелюдським» вимагає особливої філософської пильності. Визнаючи технологію потужним актором у циркуляції знань, ми не маємо права розчинити в цій гібридній мережі нашу виключну, суто людську відповідальність. Завдання філософії полягає в тому, щоб нагадати: хоч би як філігранно платформа «адаптувала» чи «радила», фінальний моральний вибір, смислотворення та здатність до живого емпатійного сумніву залишаються невідчужуваним екзистенційним ядром людини, яке не можна делегувати жодному алгоритму.

Третій розділ дисертації присвячений праксеологічним вимірам та перспективам модернізації ІТ-освіти в реаліях України. Тут автор робить майстерну спробу перекинути місток від чистої філософської рефлексії до практичної освітньої парадигми. Розглядаються конкретні моделі гармонізації технічного та гуманітарного компонентів навчання, питання академічної доброчесності у цифрову добу та роль ІТ-освіти у формуванні відкритого демократичного суспільства. Здобувач демонструє розуміння того, що майбутнє української ІТ-галузі залежить не лише від інвестицій, а й від того, які сенси ми закладаємо в голову майбутнім творцям цифрової реальності.

Дискусійні положення та зауваження. Високо оцінюючи філософську глибину та новаторський характер проведеного дослідження, вважаємо за доцільне висловити низку міркувань та побажань дискусійного характеру:

1. Високо оцінюючи прагнення дисертанта осмислити гуманістичні виміри підготовки ІТ-фахівців, варто вказати на певну концептуальну недомовленість щодо фундаментальної проблеми темпоральності (часовості) в сучасній цифровій освіті. Технологічна індустрія, яка сьогодні дедалі агресивніше диктує стандарти для університетів, функціонує в режимі тотального прискорення, перманентних оновлень та безперервної гонитви за інструментальною ефективністю. Натомість справжня освіта у її глибинному, екзистенційному вимірі (як *Paideia*) неминуче потребує так званого «повільного часу» – невідчужуваного простору для внутрішньої рефлексії, філософського сумніву та поступового визрівання морального судження. Підпорядковуючи архітектуру ІТ-освіти виключно швидкісним ринковим ритмам та утилітарним компетенціям, ми ризикуємо перетворити навчальний процес на конвеєр з виробництва високофункціональних, але екзистенційно виснажених операторів коду, не здатних оцінити віддалені наслідки своєї праці. З огляду на це, досліднику варто було б гостріше проблематизувати цей онтологічний конфлікт темпоральностей і показати, що справжня гуманітаризація технічної освіти полягає не просто у механічному додаванні етичних дисциплін до навчальних планів, а передусім у захисті права студента на зупинку, не-утилітарне споглядання та смислотворчу паузу. Адже саме в зазорах між миттєвими алгоритмічними операціями та дедлайнами народжується простір для комунікативної раціональності та відповідальності за Іншого.

2. На с. 58 дисертант, спираючись на концепцію Г. Дженкінса, зазначає: *«...виростає нова епістемологія, у якій знання конструюється колективно, де кожен учасник мережі має доступ до різних фрагментів інформації й сам долучається до її збирання»*. Цілком погоджуючись із констатацією партисипативного (учасницького) характеру цифрової культури, мусимо зробити суттєве філософське застереження. Описуючи цю «нову

епістемологію», автор дещо некритично ототожнює процеси горизонтального обміну «фрагментами інформації» зі справжнім продукуванням знання. З позицій екзистенційно-феноменологічного підходу, механічна сума розподілених даних, хай і колективно зібраних, ніколи не дорівнює істині. Справжнє знання це не просто мережевий краудсорсинг; воно завжди потребує екзистенційного суб'єкта, його живої рефлексії, сумніву та глибокого особистісного зусилля смислотворення, яке неможливо делегувати «колективному розуму» платформи. Спираючись на подібні концептуальні моделі, досліднику варто було б гостріше проблематизувати ризик розмивання індивідуальної епістемічної відповідальності в цифрову епоху, чітко розмежувавши технологічний обмін даними та справжнє філософське досягнення буття.

3. Досліджуючи в другому розділі етичну відповідальність розробника, здобувач переважно оперує класичними моральними категоріями. Однак в умовах стрімкого впровадження генеративного штучного інтелекту, який розмиває межі авторства, проблема суб'єктності та відповідальності у програмуванні набуває нових, безпрецедентних обрисів, що потребувало б гострішої філософської артикуляції.

4. Розмірковуючи про аксіологічні аспекти ІТ-освіти, автор дещо ідеалізує корпоративну культуру технологічних компаній, яка нібито задає вектор для університетів. Було б продуктивніше застосувати елементи соціально-критичної теорії для аналізу того, як комерціалізація цифрової індустрії загрожує перетворити освітній заклад на «фабрику придатних гвинтиків» для транснаціональних корпорацій.

5. Значна увага в роботі приділена гуманітаризації ІТ-освіти, проте механізми такого синтезу залишаються дещо абстрактними. Хотілося б почути думку дисертанта щодо того, як саме має відбуватися справжній рівноправний

діалог між точними й гуманітарними науками в межах технічного університету, аби філософія не перетворилася на формальний додаток до фахових дисциплін.

6. Заявлена в назві роботи специфіка «в Україні» у перших двох розділах часто розчиняється у глобальному теоретичному дискурсі. Детальніший філософський аналіз екзистенційного досвіду української молоді, яка обирає IT-сферу саме в умовах війни та суспільної травми (як спосіб виживання чи шлях до свободи), суттєво посилив би вітчизняний контекст дослідження.

Загальний висновок. Висловлені зауваження та міркування покликані стимулювати подальшу наукову дискусію і не знижують загальної високої оцінки дисертації. Дисертаційна робота Горянського Сергія Вікторовича на тему «Філософські аспекти розвитку IT-освіти в Україні» є самостійним, оригінальним та завершеним науковим дослідженням, що вирішує актуальне наукове завдання у галузі соціальної філософії та філософії освіти.

Робота повністю відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її автор, Горянський Сергій Вікторович, беззаперечно заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент

доктор філософських наук, професор,

професор кафедри філософії імені

професора М.Є.В.Кутяєвої

Харківського національного педагогічного

університету імені Г.С.Сковороди

Майя ТРИЩАК

Г. на *Майя Трищак*
Засвідчується заяв. заяв.

30.03.24р.